

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Приймальної комісії

ректор Херсонського державного університету,

Олександр СПИВАКОВСЬКИЙ

«30» березня 2021 р.

ПРОГРАМА

фахового вступного випробування з Загальної психології
для здобуття ступеня вищої освіти «доктора філософії»
на основі ступеня вищої освіти «магістр»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Наукова спеціальність: 053 Психологія

Херсон 2021

Затверджено на засіданні кафедри протокол №1 від 03 березня 2021 року.

Укладач програми:

Олена БЛИНОВА

гарант Освітньої програми,

завідувачка кафедри психології,

д.психол.н., професор

ЗМІСТ

	с.
1. Загальні положення	4
2. Зміст програми	4
3. Перелік питань, що виносяться на фахове додаткове вступне випробування	19
4. Список рекомендованої літератури	20
5. Критерії оцінювання знань фахового додаткового вступного випробування	22

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма додаткового вступного іспиту із загальної психології для вступників, які вступають до аспірантури зі спеціальності 053 Психологія з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, що зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), спрямована на перевірку методологічних основ і методичного інструментарію досліджуваної галузі науки; умінь аналізувати актуальні проблеми й досягнення в науковій галузі; їхнє використання в практиці; формування вмінь і навичок самостійної науково-дослідної діяльності.

2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ 1

1. Загальне уявлення про психологію як науку

Описові характеристики психічних явищ. Загальне уявлення про об'єкт і предмет психології, плюралізм підходів до вирішення проблеми предмета психології в сучасній науці.

Коло завдань, розв'язуваних психологами в різних сферах виробничого, соціального, духовного життя суспільства. Галузі психології. Місце психології в системі наук. Психологія як природнична та гуманітарна дисципліна.

Життєва та наукова психологія: зв'язок і відмінності. Загальне уявлення про наукову психологію, як систему знань, що історично розвивається, та способів їх отримання, а також як певний соціальний інститут. Зовнішні і внутрішні фактори розвитку психологічної науки. Предметно-логічний, соціальний і особистісний аспекти розвитку психологічного знання. Специфіка психологічного пізнання: людина як суб'єкт і об'єкт пізнання.

Психологічна наука і психологічна практика: проблеми співвідношення.

Загальне уявлення про методи психології (спостереження, експеримент, їх види в психології, психодіагностичні тести, аналіз продуктів людської діяльності, інші методи).

2. Історичний вступ до психології

1. З історії розвитку уявлень про предмет психології

Роль історії психології як галузі психологічної науки в розвитку сучасної психології.

Необхідність введення в античній філософії поняття душі для пояснення низки явищ психічного життя. Уявлення про душу у філософії Платона та Аристотеля.

Передумови виникнення психології як науки про свідомість. Метод універсального сумніву Р. Декарта і його шлях до поняття свідомості. Поняття рефлексії в емпіричній психології Дж. Локка. Свідомість як предмет експериментального психологічного дослідження. Метафори свідомості. Властивості свідомості (В. Вундт, У. Джемс), приклади їх дослідження. Метод інтроспекції, його сутність і варіанти. Інтроспекція й експеримент. Інтроспекція й самоспостереження: зв'язок і відмінності. Критика методу інтроспекції.

Поняття асоціації в психології. Види і властивості асоціацій. Загальне уявлення про асоціативну психологію: її виникнення та розвиток.

Криза «класичної» емпіричної психології свідомості.

2. Сучасні проблеми, поняття і напрямки психології

Проблема неусвідомлюваних процесів у психології. Роль З. Фрейда в розробці проблеми несвідомого в психоаналізі. Передсвідоме та несвідоме. Методи дослідження несвідомого. Несвідоме і установка. Явище і поняття установки в школі Д.М. Узнадзе. Можливі класифікації неусвідомлюваних явищ у психології.

Поведінка як предмет психології в біхевіоризмі та необіхевіоризмі. Обґрунтування об'єктивного підходу в психології Дж. Уотсона. Схема «стимул-реакція». Проблема обумовлювання. Поняття научіння. Приклади емпіричних досліджень у біхевіоризмі. Розвиток ідей об'єктивного підходу в необіхевіоризмі Е. Толмена. Необхідність введення поняття «проміжні змінні». Приклади експериментальних досліджень.

Цілісний підхід у психології. Коротка історія постановки проблеми цілісності в психології. Виникнення Берлінської школи гештальтпсихології. Метод феноменологічного самоспостереження. Приклади експериментальних досліджень у гештальтпсихології.

Ідеографічний і номотетичний підходи в сучасній психології. Гуманістична психологія, основні представники та ідеї. Номотетичний підхід у сучасній когнітивній психології. Сутність «комп'ютерної метафори».

Проблема соціальної обумовленості свідомості у французькій соціологічній школі. Культурно-історичний підхід у психології (Л.С. Виготський). Дві лінії розвитку психічних процесів людини. Вищі психічні функції (ВПФ) і їх властивості. Поняття інтеріоризації. Приклади експериментальних досліджень ВПФ у школі Л.С. Виготського. Метод формування як метод дослідження ВПФ. Знак і значення. Історичний розвиток пізнавальних процесів у роботах О.Р. Лурії.

Діяльнісний підхід у психології. Необхідність введення категорії «діяльність» у психологічну науку (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв). Загальна будова діяльності людини. Предметність діяльності. Проблема спонукання до діяльності, її внутрішньої регуляції. Поняття потреби й мотиву. Основні властивості потреб, їх опредмечування. Функції мотиву: спонукання та смислоутворення. Види мотивів, критерії їх класифікації й приклади досліджень. Поняття дії. Мета як уявлення про результат, який повинен бути досягнутий. Поняття завдання, його об'єктивна і психологічна структура. Процеси цілеутворення та пошуку засобів розв'язання завдань. Дія та операції. Співвідношення дій і діяльності. Проблема виникнення мотивів (потреб) у ході виконання діяльності. Взаємозв'язки дій і операцій у процесі формування й виконання навички. Види операцій. Психофізіологічні функції. Орієнтовна, виконавча та контрольна «частини» дії (П.Я. Гальперин). Види і властивості операцій. Принцип єдності свідомості (психіки) і діяльності. Проблема співвідношення «зовнішньої» і «внутрішньої» діяльності. Проблеми інтеріоризації та екстеріоризації. Психіка як орієнтовна діяльність (орієнтовна «частина» діяльності) суб'єкта (П.Я. Гальперин).

3. Еволюційний вступ до психології

1. Виникнення і розвиток психіки у філогенезі

Психіка і відображення. Форми відображення в неживій і живій природі. Проблема виникнення психіки в еволюції. Різні точки зору на вирішення цієї проблеми (антропсихізм, панпсихізм, нейропсихізм, біопсихізм). Необхідність виникнення психічного відображення в еволюції. Породження психіки в діяльності суб'єкта і її функції в ній (О.М. Леонтьєв, П.Я. Гальперин). Аналіз ситуацій, де психіка не потрібна та де вона необхідна. Проблема суб'єктивних і об'єктивних критеріїв психічного. Психіка як орієнтовна «частина» (функція) діяльності суб'єкта. Гіпотеза О.М. Леонтьєва про умови виникнення чутливості в еволюції і її експериментальне підтвердження (експерименти з формування світлочутливості шкіри долонь рук).

Етапи психічного розвитку у філогенезі за О.М. Леонтьєвим: сенсорна психіка, перцептивна психіка, стадія інтелекту. Взаємовідношення діяльності тварин та форм відображення ними світу. Загальна характеристика та приклади інстинктивної поведінки тварин. Індивідуально-мінлива поведінка тварин, навички і інтелект. Дослідження інтелекту тварин, функціональне використання знарядь. Роль психіки в еволюції тваринного світу. Сучасні уявлення про періодизацію розвитку психіки у філогенезі (К.Е. Фабри).

2. Виникнення, історичний розвиток і структура свідомості.

Основні відмінності психіки людини від психіки тварин, їхня обумовленість якісними відмінностями між діяльністю людини й діяльністю тварин. Соціокультурна обумовленість потреб і мотивів людини. Поняття «виробництво потреб». Цілі та мотиви людської діяльності: відмінності й можливі співвідношення. Цілеспрямована людська дія як «біологічно безглуздий» акт, що має соціальний (розумний) зміст. Зрушення мотиву на мету. Проблема усвідомлення мотиву і перетворення його в мотив-мету. Особливості людських операцій і їх роль у процесі присвоєння людиною суспільно-історичного досвіду людства. Психіка людини й свідомість людини: співвідношення між ними. Неусвідомлювані процеси в психіці людини.

Необхідність виникнення свідомості в антропогенезі. Роль трудової діяльності у формуванні свідомості. Її особливості: соціальність, опосередкованість знаряддям,

продуктивність. Біологічні передумови трудової діяльності. Особливості спілкування у тварин і в людини. Якісна відмінність «засобів» у тварин і «знарядь» у людини. Знаряддя праці й «психологічні знаряддя» (знакові системи). Суспільно-історичний досвід, форми його збереження і відтворення. Свідомість і мова. Походження й розвиток мови в трудовій діяльності. Її функції. Якісні відмінності «мови» тварин від людської мови.

Дві іпостасі психіки (свідомості) людини: психіка (свідомість) як діяльність і психіка (свідомість) як образ (О.М. Леонтьєв), їхнє можливе співвідношення. Психологічний зміст «діяльнісного» розуміння психіки (конкретні приклади розгляду окремих психічних процесів людини як дій або операцій у межах різних діяльностей). Структура свідомості-образа. Психологічні характеристики складових свідомості-образа: почуттєвої тканини, значень і особистісних змістів, за О.М. Леонтьєвим. Співвідношення між ними. Подальша розробка проблеми структури й одиниць аналізу свідомості (як діяльності і як образу) у дослідженнях послідовників О.М. Леонтьєва (В.П. Зінченко, В.В. Давидов). Поняття «живого руху», «біодинамічної тканини» свідомості. Види значень: операційні, предметні, словесні. Загальне уявлення про значеннєву сферу особистості.

Проблема провідної діяльності в школі О.М. Леонтьєва. Її ознаки. Загальне уявлення про концепцію періодизації психічного розвитку в онтогенезі (Д.Б. Ельконін). Психологічний і педагогічний зміст даної періодизації. Види провідних діяльностей на різних етапах онтогенетичного розвитку дитини.

3. Психофізіологічна проблема

Постановка психофізичної проблеми Р. Декартом. Співвідношення психофізичної і психофізіологічної проблем. Вирішення психофізичної проблеми в дусі взаємодії душі і тіла (Р. Декарт). Психофізичний (психофізіологічний) паралелізм, його психологічний зміст (на прикладі гештальтпсихології).

Можливість третьої точки зору на вирішення психофізіологічної проблеми (І.М. Сеченов, О.М. Леонтьєв, О.Р. Лурія). Психофізіологічні функції як необхідна складова структури діяльності (О.М. Леонтьєв). Проблема мозкової локалізації психічних функцій. Вузкий локалізаціонізм і антилокалізаціонізм, їхня критика в роботах О.Р. Лурії. Основні положення теорії системної динамічної локалізації вищих психічних функцій (О.Р. Лурія). Конкретні приклади використання даної концепції при вивченні та корекції розпаду вищих психічних функцій.

Концепція «фізіології активності» М.О. Бернштейна. Критика Бернштейном класичної фізіології. Поняття «рефлекторного кільця», рухового завдання, сенсорних корекцій, «ступенів волі» рухів, «моделі потрібного майбутнього». Схема рефлекторного кільця і його основні складові (блоки). Проблема цільової детермінації в концепції М.О. Бернштейна. Рівні побудови рухів, за М.О. Бернштейном. Конкретні приклади.

4. Вступ до психології людини як суб'єкта діяльності і як суб'єкта пізнання

Людина і світ: природа, суспільство, культура. Фізичне, соціальне і духовне Я. Поняття суб'єкта, індивіда, особистості, індивідуальності. Поняття особистості в широкому і вузькому змістах слова. Видовий біологічний досвід і його відтворення у тварини і людини. Суспільно-історичний досвід і його присвоєння людиною. Психологічний зміст формули О.М. Леонтьєва «індивідом народжуються, особистістю стають». «Два народження особистості», їхні критерії (за О.М. Леонтьєвим). Феномен «гіркої цукерки» і його психологічний зміст. Ієрархія (супідрядність) мотивів як основа особистості. Соціальний індивід: особистість і суспільство. Особистість як суб'єкт самостійного і відповідального вирішення власних проблем на основі загальнолюдських культурних норм. Розв'язання мотиваційних конфліктів і становлення особистості. Проблема усвідомлення власних мотивів і можливість зміни їх співвідношення. Особистість і індивідуальність. Загальна і диференціальна психологія особистості.

Людина як суб'єкт пізнання. Специфіка психологічного вивчення пізнання. Психічне (свідоме) уявлення світу як умова життя, діяльності в ньому та основа його пізнання. Єдність пізнавальної, мотиваційної та вольовий сфер. Соціокультурна обумовленість пізнавальних процесів. Почуттєве і раціональне пізнання. Специфічні (відчуття, сприйняття, мислення) і

неспецифічні («наскрізні») пізнавальні процеси (увага, пам'ять, уява): основні визначення. Проблема адекватності відображення реальності. Відмінність способів уявлення реальності: дія, образ, знак. Психологія пізнання і когнітивна психологія.

Розділ 2. Психологія суб'єкта діяльності

1. Індивідуальні особливості людини як суб'єкта діяльності

1. Психологія здібностей.

Визначення здібностей. Здібності і їх вимір. Загальний інтелект. Розумовий вік і коефіцієнт інтелектуальності. Проблеми надійності й валідності тестів. Тести на загальний інтелект і спеціальні здібності. Структура інтелекту. Проблема загального (генерального) фактора здібностей. Інтелект і креативність.

Проблема розвитку здібностей. Здібності і їх задатки: проблема вродженого та придбаного в діагностиці здібностей. Метод близнюків. Здібності як функціональні властивості індивіда. Здібності і обдарованість. Здібності та розвиток особистості.

2. Темперамент і характер

Темперамент як формально-динамічна сторона діяльності. Основні властивості нервової системи, їх комбінації та типи вищої нервової діяльності. Синдроми властивостей нервової системи. Загальні характеристики темпераменту: активність і емоційність. Темперамент і індивідуальний стиль діяльності. Співвідношення темпераменту й характеру.

Характер і його формування. Загальне уявлення про будову характеру. Характер як система ставлень людини до світу, інших людей, самого себе. Характер як форма поведінки, що необхідна для збереження структури мотивів. Захисні функції характеру. Характер як індивідуальний життєвий стиль.

3. Типологія індивідуальності

Проблема виділення індивідуальних психологічних типів: теоретичні й емпіричні підстави. Дослідницькі та прикладні завдання класифікації характеру. Можливість установалення психотілесних відповідностей. Будова тіла і характер. Клінічний підхід до опису індивідуальності: аномалії характеру. Психопатії і акцентуації характеру: поняття і основні види. Проблема співвідношення характеру і особистості. Розуміння людиною своєї індивідуальності як умова розвитку її особистості.

2. Емоційно-вольова регуляція діяльності

1. Основні напрямки розвитку уявлень про емоції

Загальна характеристика психології емоцій. Стан психології емоцій. Проблема критерію емоційного. Специфіка психічного відображення в емоціях.

Розвиток уявлень про емоції в історії психології. Основні тенденції в інтерпретації емоцій, їх характеристика. Вчення про афекти Б. Спінози. Тривимірна концепція почуттів В. Вундта. Уявлення В. Вундта про злиття почуттів і їх вплив на протікання пізнавальних процесів. Інтелектуалістське трактування емоцій.

Уявлення Ч. Дарвіна про вираження емоцій. Теорія Джемса-Ланге і її роль у розвитку уявлень про емоції в позитивістській психології. Критика даної теорії (Е. Клапаред, У. Кеннон). Фізіологічні теорії емоцій. Сучасні зарубіжні концепції емоцій.

Розвиток уявлень про емоції в радянській психології. Інтерпретація уявлень про емоції в роботах С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, П.К. Анохіна, П.В. Сімонова.

2. Призначення і види емоційних процесів.

Основні проблеми психології емоцій. Емоції й процеси мотивації. Емоції як суб'єктивна форма існування потреб. Емоції як внутрішній регулятор діяльності. Умови виникнення емоційного процесу. Дані експериментальних досліджень і теоретичні уявлення про виникнення емоцій. Обумовленість емоцій потребами й ситуацією.

Біологічна доцільність емоцій. Умови виникнення емоційного процесу. Дані експериментальних досліджень і теоретичні вистави про співвідношення емоцій і процесів пізнання. Предметність емоцій. Обумовленість емоцій потребами й ситуацією.

Функції емоцій. Залежність вирішення цього питання від прийнятого критерію емоційного. Висвітлення питань про функції емоцій у різних концепціях. Функції оцінки, спонукання, регуляції пізнавальних процесів (закріплення, гальмування, передбачення, евристична), комунікації, активації.

Динаміка емоцій і закономірності протікання емоційного процесу. Проблема емоційного цілеутворення. Емоційні форми поведінки.

3. Емоційні стани.

Різновиди емоційних явищ. Можливі основи класифікації емоцій. Традиційна класифікація: почуття, емоції, афекти, настрої. Емоційний тон відчуттів, його пристосувальне значення. Афекти, їх біологічне значення. Відмітні ознаки афекту. Діагностика афективних станів. Наслідки сильних переживань. Стрес (напруженість). Фізіологічні і психологічні аспекти вивчення стресу. Тривога. Два аспекти вивчення феномена тривожності. Фрустрація. Типи реакції людини в стані фрустрації Гнів і агресія. Ситуативні емоції як регулятор діяльності. Емоції успіху-неуспіху. Проблема стійких емоційних відносин людини.

4. Експериментальні дослідження емоцій.

Проблема можливості експериментального дослідження емоцій. Методи дослідження емоцій. Емоційні стани, їх експериментальне вивчення.

Вираження емоцій. Дані досліджень вираження емоцій у поведінці і фізіологічних функціях людини. Мімічні, пантомімічні і мовні прояви емоцій. Фізіологічні показники емоцій. Проблема надійності різних індикаторів емоцій.

Експериментальні дослідження впливу емоцій на пізнавальні процеси.

5. Психологія волі.

Визначення волі, критерії вольової поведінки. Проблема свободи волі у філософії та психології. Уявлення про вольовий процес у психології свідомості. Структура вольового акту. Загальні ситуації, у яких необхідна (чи ні) воля. Довільність поведінки як передумова вольової регуляції. Боротьба мотивів і прийняття рішень, проблема вибору. Мотиваційний конфлікт як умова вольової дії.

Вольова регуляція як перетворення (переосмислення) проблемних ситуацій. Загальне уявлення про розвиток волі. Воля і особистість.

3. Психологія потреб і мотивації

1. Основні поняття психології мотивації. Проблеми мотивації в психології діяльності.

Основні проблеми і поняття психології мотивації. Потреба як універсальна властивість живих систем і як основа процесів мотивації. Загальна організація мотиваційної сфери. Історична природа потреб людини. Мотив як результат опредмечування потреб. Актуальний і потенційний стан потреб. Мотиви і установки. Потреби і емоції

Психологічний і фізіологічний аспекти вивчення біологічної мотивації. Інстинктивне та засноване на навчанні задоволення потреб, співвідношення обох форм мотивації у філогенетичному розвитку та і індивідуальній поведінці. Різновиди біологічних потреб, їх будова. Специфіка біологічних потреб людини.

Розвиток біологічної мотивації в онтогенезі. Пошукова активність як особлива фаза розвитку потреб. Роль безумовних подразників у розвитку потреб. Імпринтинг. Обумовлювання як механізм опредмечування біологічних потреб.

Проблема мотивації в психології діяльності. Опредмечування потреб як принцип розвитку мотивів. Смыслоутворення як основа ситуативного розвитку мотивації.

Специфіка мотиваційної сфери людини. Соціальна детермінованість і опосередкованість інтелектом мотивації людини. Особливості опредмечування потреб в умовах вищих форм психічного відображення. Виховання як умова мотиваційного розвитку людини.

Основні етапи розвитку мотиваційної сфери людини. Поняття провідної діяльності і провідної мотивації. Зміна провідної мотивації і кризи дитячого віку (Д.Б. Ельконін). Механізм «зрушення мотиву на мету». Види полімотивації діяльності.

Мотиваційна сфера особистості. Ієрархічна будова мотиваційної сфери особистості. Фактори, що визначають ієрархізацію мотивів: усвідомлення власних можливостей і об'єктивних умов їх досягнення. Різновиди мотивів людини: актуальні і потенційні мотиви, предметні і функціональні, смислоутворюючі та мотиви-стимули. Цінності, інтереси, норми як мотиваційні утворення. Проблема усвідомленості мотивів.

Ситуативний розвиток мотивації. Мотиви і цілі діяльності. Проблема смислоутворення. Експериментальні дослідження цілеутворення. Мотиваційні процеси і проблема прийняття рішень.

2. Теорії мотивації в зарубіжній психології.

Основні підходи до вивчення мотивації. Специфіка дослідження мотивації в біхевіоризмі і необіхевіоризмі, психоаналізі, гуманістичній психології: основні поняття, принципи, уявлення про механізми, методи дослідження. Специфіка досліджень мотивації в школі К. Левіна: основні поняття і результати. Рівень домагань і його дослідження. Вивчення ситуативних детермінант поведінки в когнітивній психології. Когнітивний дисонанс.

3. Мотивація окремих видів діяльності. Емпіричні дослідження мотивації.

Методи вивчення мотивації людини і тварин. Проблема базових потреб людини. Рішення цієї проблеми в різних школах і напрямках психології. Біологічне і соціальне в розвитку мотивації людини. Потреба в грі, специфіка її прояву в людини. Особливості естетичної й моральної мотивації, їх розвиток в онтогенезі. Результати досліджень мотивації праці і навчальної діяльності. Вивчення в сучасній експериментальній психології мотивів досягнення, афіліації, допомоги, влади, агресії. Проблема відхилень у мотиваційному розвитку людини. Мотивація злочинної поведінки.

Онтогенетичний і ситуативний розвиток мотивації. Ситуативні фактори, що визначають актуалізацію та спонукальну силу мотивів. Проблема взаємодії мотивів і ситуативних факторів. Каузальна атрибуція і мотивація. Фрустрація, реакції на стан фрустрації. Роль установок у ситуативному розвитку мотивації. Дослідження установок у школі Д.М. Узнадзе. Різні рівні прояву установок.

Вплив мотивації на продуктивність і якість діяльності. Проблема стресу. Поняття оптимуму мотивації. Закон Йеркса-Додсона.

4. Психологія особистості

1. Людина у дзеркалі природи, історії та індивідуального життя

Різноманіття феноменології в психології особистості. Практична психологія особистості як ремесло і мистецтво в історії людства. Психологія особистості в науках про природі, людині і суспільстві. Міждисциплінарний статус проблеми особистості. Проблема особистості і рівні методології науки.

Системний і історико-еволюційний підхід до особистості.

Людина як індивід у системі біогенезу. Людина як особистість у системі соціогенезу. Людина як індивідуальність у системі персоногенезу.

2. Рушійні сили і умови розвитку особистості. Періодизації розвитку індивіда, особистості і індивідуальності

Середовище, спадковість і розвиток особистості. Уявлення про розвиток у різних напрямках психології. Натуральний і культурний ряди розвитку особистості в онтогенезі (Л.С. Виготський). Концепція подвійної детермінації розвитку особистості та її методологічні передумови.

Спосіб життя, індивідні властивості людини, спільна діяльність – «безособові» передумови та підстави розвитку особистості.

Рушійні сили розвитку особистості. Принцип саморозвитку діяльності як методологічна передумова вивчення рушійних сил розвитку особистості у вітчизняній психології. Положення про роль протиріч у системі діяльності як рушійній силі розвитку особистості (О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн). Положення Д.М. Узнадзе про функціональну тенденцію як джерело

саморозвитку поведінки особистості. Виділення функціональних потреб, їх характеристика та експериментальне дослідження (потреба у враженнях, потреба в спілкуванні). Перспективи вивчення механізмів саморозвитку діяльності (В.А. Петровський).

Психологічні принципи та підстави періодизації розвитку людини. Кризи розвитку і їх роль у становленні особистості. Поняття провідної діяльності в процесі розвитку особистості (О.М. Леонт'єв). Протиріччя між мотиваційно-потребовою і інтелектуально-пізнавальною сферами як рушійне протиріччя в розвитку особистості. Схема періодизації психічного розвитку особистості в дитячому віці (Д.Б. Ельконін).

Біогенетичні періодизації розвитку людини. Концепція розвитку дитини С. Хола: закон рекапітуляції; фази розвитку особистості. Уявлення про етапи психосексуального розвитку дитини в психоаналізі З. Фрейда.

Соціогенетичні періодизації розвитку людини. Когнітивна орієнтація. Основні положення концепції розвитку моральної свідомості особистості. Розробка уявлення про періодизацію розвитку особистості в соціальній психології (А.В. Петровський).

Персоногенетичні періодизації розвитку людини. Епігенетична концепція розвитку Е. Еріксона: епігенетичний принцип розвитку. Положення про психосоціальну ідентичність особистості як критерій її зрілості, роль конфлікту в розвитку особистості, етапи розвитку особистості.

Життєвий шлях людини як історія індивідуальності. Вплив життєвого шляху людини на її онтогенетичну еволюцію. Психологічний вік. Проблема періодизації розвитку особистості в дорослому віці. Старість.

3. Індивідні властивості людини і їх роль у розвитку особистості

Загальне уявлення про індивідні властивості людини (Б.Г. Анан'єв). Індивідуальні властивості як предмет диференціальної психології. Еволюційний аспект вивчення індивідуальних відмінностей між людьми. Особистість і індивідні властивості людини. Класифікація індивідних властивостей і їх місце в регуляції поведінки особистості.

Органічні спонукання індивіда і їх вплив на поведінку особистості. Індивідно-типові властивості людини. Будова тіла та особливості психіки. Типи конституції, їх соматичні ознаки. Типології Е. Кречмера та В. Шелдона. Їхня критика.

Темперамент. Факторні концепції темпераменту і їх критика. Учіння І.П. Павлова про типи вищої нервової діяльності як фізіологічну основу темпераменту. Сучасні уявлення про темперамент. Адаптивні можливості темпераменту в процесі еволюції.

Статевий диморфізм і психологічні характеристики індивіда. Проблема психології статевих відмінностей.

4. Особистість у соціогенезі. Соціально-історичний спосіб життя – джерело розвитку особистості

Особистість в історії культури. Культура і програми поведінки. Проблема соціально-типового в особистості. Соціальний характер і національний характер. Порівняльні дослідження особистості в різних культурах. Соціогенетичні джерела розвитку особистості.

Особистість і соціальна група. Загальна характеристика понять «соціальна роль», «соціальна група», «соціальний статус». Положення про суспільні функції-ролі і їх місце в структурі особистості. Рольові теорії особистості і їх критика. Самопрезентація особистості оточуючим людям і її психологічна функція.

Соціалізація особистості. Розвиток моральної регуляції поведінки. Соціалізація як інтеріоризація соціальних форм поведінки (Л.С. Виготський). Соціогенез особистості як предмет історичної психології й етнопсихології.

5. Персоногенез особистості: Індивідуальність особистості і її життєвий шлях

Загальна характеристика індивідуальності. Нормальний розвиток, що й відхиляється, особистості, психологічне та особистісне здоров'я. Особистісна зрілість.

Продуктивні прояви індивідуальності особистості. Самоактуалізація, самореалізація і персоналізація. Природа активності особистості. Особистість і творчість.

Інструментальні прояви особистості. Особистість і характер. Здібності і їх роль у забезпеченні ефективності діяльності. Загальні і спеціальні здібності. Обдарованість, талант і геніальність як різні рівні прояву здібності особистості. Сучасні уявлення про компетентність особистості. Індивідуальний стиль – інтегральна характеристика індивідуальності.

Особистість як суб'єкт регуляції діяльності. Особистісний зміст і значення регуляція діяльності особистості. Роль мотивації і емоцій у смислоутворенні. Вольова регуляція діяльності і її значення природа. Життєва стратегія та життєва позиція особистості. Організація особистістю часу своєму житті.

Особистість у критичних ситуаціях. Динаміка процесів переживання. Психологічний захист і подолання – механізми оволодіння поведінкою. Особистісний вибір. Воля і відповідальність.

Структура «Я» і її дослідження в різних напрямках психології. Положення У. Джемса про існування трьох компонентів емпіричного «Я»: фізична особистість, соціальна особистість і духовна особистість. Розробка уявлень про структуру «Я». самосвідомість, самооцінка та самоповага. Будова і формування самоставлення. Егоїзм і альтруїзм. Діалогічна природа «Я» (М. Бахтін, М. Бубер, Л.С. Виготський).

6. Структура особистості та різні методичні підходи до її вивчення в психології

Загальне уявлення про структуру особистості. Структурний і динамічний підхід до дослідження одиниць організації особистості. Стратегія аналізу особистості по елементах і по одиницях. Виділення «одиниць» аналізу як системотворчих характеристик будови особистості.

Типологічні підходи до особистості. Обмеження типологічного підходу.

Психодинамічні моделі структури особистості. Проективний підхід і проективні методи дослідження особистості.

Поняття рис особистості як стійких тенденцій поведінки. Факторні підходи до вивчення і систематизації особистісних рис. Психометрика та особистісні опитувальники. Проблема стійкості особистості та дилема особистісно-ситуативної обумовленості поведінки.

Інструментальний рівень особистості: характер і здібності. Співвідношення характеру і особистості у вузькому сенсі слова. Акцентуації характеру. Формування характеру. Поняття про здібності. Тести загальних і спеціальних здібностей.

Смислова сфера особистості. Особистість і мотивація. Загальне уявлення про смислові утворення та смислові системи. Якісні методи дослідження внутрішнього світу особистості.

Перспективні напрямки вивчення особистості в сучасній психології.

Розділ III. Психологія суб'єкта пізнання

1. Психологія відчуття й сприйняття

1. Загальне уявлення про відчуття та сприйняття.

Визначення відчуття та сприйняття. Основні властивості відчуттів. Класифікації відчуттів і рецепторів. Основні властивості образів сприйняття: сенсорна якість, конфігурація, константність, система відліку, предметність, установка.

2. Теорії сприйняття.

Основні підходи до пояснення механізмів сприйняття: об'єктно-орієнтований і суб'єктно-орієнтований. Критерії розрізнення цих підходів.

Теорії сприйняття, що належать до об'єктно-орієнтованого підходу: структуралістська теорія, гештальттеорія, екологічна теорія.

Теорії сприйняття, що належать до суб'єктно-орієнтованого підходу: теорія несвідомих умовиводів, теорія категоризації, теорія перцептивного циклу.

3. Розвиток сприйняття.

Роль рухової активності в розвитку відчуттів і сприйняття. Перцептивні дії, етапи їх формування. Теорії перцептивного навчання: збагачення і диференціація.

Основні напрямки і результати експериментальних досліджень відчуття і сприйняття.

4. Психофізика і вимір відчуттів.

Непрямий вимір відчуттів. Пороги відчуттів. Чутливість. Субсенсорний діапазон. Методи виміру порогів. Закон Фехнера.

Прямий вимір відчуттів. Методи прямого виміру. Закон Стивенса. Типи вимірювальних шкал.

Теорія виявлення сигналів. Поняття сигналу, шуму, критерію, чутливості, робочої характеристики приймача.

5. Сприйняття простору, руху, часу.

Сприйняття руху. Ознаки сприйняття реального руху. Дві системи сприйняття реального руху: зображення-сітківка та око-голова. Теорії сприйняття стабільності видимого світу. Ілюзії сприйняття руху. Сприйняття часу.

6. Константність сприйняття.

Визначення та види константності сприйняття. Процедура її виміру. Коефіцієнт константності. Зв'язок константності сприйняття величини з ознаками далекості. Теорія перцептивних рівнянь. Інваріантні відносини в сприйнятті, приклади експериментальних досліджень.

7. Предметність і установка в сприйнятті.

Способи викривлення зображень сітківки: інверсія, реверсія, зсув у просторі та у часі, зміна кольоровості. Феномени інвертованого зору. Проблема перцептивної адаптації і її експериментальні дослідження.

Кроскультурні дослідження сприйняття. Особливості сприйняття двовимірних зображень в окремих культурах. Потреби і цінності як організуючі фактори сприйняття.

2. Психологія мислення і мови

1. Предмет і завдання дослідження психології мислення.

Роль мислення в житті й діяльності людини, у розвитку культури і цивілізації. Феномени мислення. Розвиток уявлень про мислення в рамках філософії, релігії та мистецтва. Загальнофілософські основи психологічного вивчення мислення. Пізнання і мислення: проблема об'єктивності та істини. Взаємовідношення наук, що вивчають мислення: логіки, фізіології, педагогіки, «штучного інтелекту». Специфіка психологічного вивчення мислення.

Критерії виділення мислення як особливого пізнавального процесу. Загальна характеристика мислення. Мислення як процес постановки і розв'язання завдань. Мислення як прийняття рішення. Мислення як процес розуміння. Основні проблеми психології мислення. Співвідношення понять «мислення» і «розум», «мудрість», «розум», «інтелект». Об'єктна та суб'єктна детермінація процесу мислення. Помилки мислення. Порушення мислення. Завдання психології мислення. Теоретичне й практичне значення робіт в області психології мислення.

2. Типи завдань і види мислення

Завдання як об'єкт мислення. Співвідношення понять «завдання», «проблема» і «проблемна ситуація». Структура завдання. Проблема розбіжності об'єктивної і суб'єктивної структури завдання. Класифікація типів завдань. Поняття «складність» завдання. Множинність критеріїв класифікації видів мислення: генетичний критерій, предметний критерій, операційний критерій, критерій рефлексії.

Характеристика та порівняння основних видів мислення: наочно-діюче, наочно-образне і абстрактне, дискурсивне (логіко-понятійне) мислення; образне, візуальне і просторове мислення; практичне і теоретичне; продуктивне і репродуктивне мислення; творче і шаблонне; творче і критичне; інтуїтивне і аналітичне (дискурсивне); мислення наукове, технічне і художнє. Особливості емоційного мислення. Метафоричне мислення.

3. Методи дослідження мислення

Основні методи, методики і процедури експериментальних досліджень мислення. Порівняння методів інтроспекції, аналізу продуктів діяльності і «міркування вголос». Проблема реконструкції структури мислення за усвідомлюваними і вербалізованими спробами рішення. Застосування психофізіологічних методів для вивчення мислення. Діалогічні і інтерактивні методи. Методики Виготського-Сахарова та Дункера. «Клінічна бесіда» Ж. Піаже. Диференційно-психологічні методи: тести для діагностики інтелекту і творчого

мислення. Проблема формалізації методу. Дослідження мислення з використанням комп'ютера.

4. Основні підходи і теорії в психології мислення

Опис розумового процесу в класичній психології свідомості. Обмеженість інтроспективно представлених феноменів мислення. Визначення мислення у вузькому змісті (У. Джемс). Мислення як асоціація уявлень, види асоціацій (А. Бен, Т. Циген). Поняття творчої асоціації. Методи досліджень. Критика асоціативної теорії мислення як репродукції минулого досвіду. Сучасні уявлення про роль асоціативного мислення.

Концепція вюрцбургської школи (Кюльпе О., Ах Н., Марбе К.). Мислення як акт усвідомлення відношень. Метод ретроспекції. Виділення розуміння як об'єкта вивчення. Специфічні характеристики мислення: активність, цілеспрямованість.

Вивчення мислення з позицій гештальтпсихології. Продуктивне мислення – новий об'єкт досліджень (М. Вертгеймер, В. Келер, К. Дункер). Метод «міркування вголос». Експериментальні дослідження процесу розв'язання творчого завдання. Феноменологічна інтерпретація мислення як акту переструктурування ситуації. Поняття «інсайт», конфлікт, функціональне рішення. Стадії рішення творчого завдання. Метод підказки (Дункер). Феномен функціональної фіксованості, способи його подолання. Закони феноменального поля і процес завершення гештальту. Внесок робіт гештальтпсихологів у сучасне уявлення про мислення.

Психоаналітична інтерпретація мислення. Мислення як процес узгодження вимог принципу задоволення і принципу реальності. Проблема мотивації мислення. Участь захисних механізмів у викривленні процесу та результатів мислення. Особливі продукти мислення – мотивування й раціоналізації. Творче мислення і художня творчість із позицій психоаналізу. Сублімація лібідозних і агресивних тенденцій – джерело спрямованості мислення творчої особистості (Ф.М. Достоевський і Леонардо да Вінчі). К. Юнг про роль архетипів і індивідуальних особливостей мислення. Критичний аналіз психоаналітичних поглядів на природу мислення.

Розуміння функції мислення як розв'язання нових завдань. Проблема зовнішньої детермінації мислення. Поведінка в нових умовах («проблемні ящики» Торндайка). Концепція «проб і помилок» і мислення. Мислення та навчання. Значення підкріплення для ефективного мислення. Розуміння мислення Дж. Уотсоном. Мислення і мова – біхевіористський варіант розв'язання проблеми. Дослідження мислення в небіхевіоризмі. «Проміжні змінні» у регуляції мислення – цілі, плани, значення, когнітивні схеми. Проблемне навчання Б. Скіннера. Роль мислення в адаптації до новизни.

Методологія вивчення мислення як пізнавального процесу в когнітивних теоріях: інформаційна парадигма. Система понять і дослідницьких процедур. Генетична епістемологія Ж. Піаже. Поняття когнітивної схеми. Процеси асиміляції та акомодатії. Критерії і механізми розвитку інтелекту і його роль в адаптації. Мислення як система обробки інформації (А. Ньюелл, Г. Саймон, М. Мінський). Поняття стратегії. Процес генерації і оцінки гіпотез при прийнятті рішень. Оцінка ймовірностей і корисності альтернатив. Перспективи розвитку і обмеження когнітивних теорій мислення, їх роль у створенні систем «штучного інтелекту».

5. Мислення як пізнавальний процес

Продуктивні і репродуктивні форми інтелектуальної діяльності. Проблема і критерії виділення творчого мислення. Уява і творче мислення. Експериментальне вивчення умов виникнення «інсайту» із застосуванням методу підказки (Ю.Б. Гиппенрейтер, Я.О. Пономарьов). Механізми творчого мислення в теорії Я.О. Пономарьова. Роль прямого і побічного продукту в процесі пошуку рішення.

Природа і механізми інтуїтивних рішень. Роль установок в регуляції мислення.

Дослідження мислення в школі С.Л. Рубинштейна. Основні процесуальні форми мислення: аналіз, синтез, аналіз через синтез, узагальнення.

Мислення як орієнтовно-дослідницька діяльність (П.Я. Гальперін). Розумова дія, її види і характеристики, типи орієнтовної основи. Формування розумових дій і розвиток мислення.

Опис стадій розумового процесу (схеми Г. Уоллеса, К. Дункера, школа С.Л. Рубінштейна).

6. Індивідуально-особистісна детермінація мислення.

Суб'єкт розумової діяльності. Система особистісних і ситуативних детермінант мислення. Мислення і самосвідомість особистості. Рефлексивна регуляція мислення. Інтелектуальна ініціатива і творче мислення.

Основні підходи до вивчення інтелекту і здібностей: історія і сучасний стан. Роль біологічних і соціальних факторів у їхньому розвитку. Структура інтелекту й проблема виміру рівня його розвитку. Поняття коефіцієнт інтелекту (IQ). Діагностичні можливості інтелектуальних тестів. Проблема тестування творчого мислення. Співвідношення рівня розвитку інтелекту та творчого мислення.

Індивідуальні особливості та типи мислення: а) когнітивний стиль особистості і індивідуальний стиль розумової діяльності: параметри і методи діагностики; б) типологічні підходи до класифікації «мислячих особистостей».

7. Дослідження мислення з позицій діяльнісного підходу.

Загальна характеристика особистісно-діяльнісного підходу до вивчення мислення. Мотиваційна регуляція мислення. Зовнішня і внутрішня мотивація. Функції мотивів. Експериментальні дослідження впливу мотивації на процес і результати рішення завдань. Мислення та цілеутворення. Дослідження формування загальних і конкретних цілей (задумів, ідей, гіпотез). Невербалізовані дослідницькі акти, їх функції й форми. Поняття проміжної мети та операційного змісту. Структуруюча функція мотиву. Розвиток мотивації в процесі рішення завдання. Емоції та мислення. Закономірності емоційної регуляції розумової діяльності. Феномени емоційного виявлення проблеми, емоційного рішення та емоційного закріплення ходу рішення.

Інформаційна та психологічна теорія мислення. «Штучний інтелект» і мислення людини.

8. Філо- і соціогенез мислення

Біологічна передісторія мислення людини. Розвиток мислення у філогенезі. Інтелектуальна стадія в розвитку психіки. Основні напрямки дослідження інтелекту тварин. Розвиток мислення в антропогенезі. Праця та становлення мислення як особливої пізнавальної діяльності (за О.М. Леонтьєвим).

Культурно-історична концепція розвитку мислення людини. Психологічна характеристика «первісного», архаїчного мислення. Специфіка «античного» і «середньовічного» мислення. Роль культури в специфіці мислення. Порівняльна характеристика мислення в різних культурах: кроскультурні дослідження. Вимоги до процедур кроскультурних досліджень інтелектуальних процесів. Мислення як складова менталітету.

9. Онтогенетичний розвиток мислення та мови.

Онтогенетичний підхід до виділення стадій розвитку мислення, мовлення та уявлення світу дитиною. Експериментальні дослідження онтогенезу мислення та мовлення. Стадії розвитку інтелекту (концепція Ж. Піаже). Дослідження розвитку наочно-діючого, наочно-образного й словесно-логічного мислення дитини. Роль онтогенетичних досліджень для загальнопсихологічної концепції мислення.

10. Проблема розвитку мовного (понятійного) мислення.

Культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського і проблема вивчення мовленнєвого мислення. Основні підходи до аналізу взаємин мислення та мовлення. Генетичне коріння мислення та мовлення. Значення слова як єдність спілкування й узагальнення. Значення та смисл слова. Співвідношення зовнішньої (фазичної) і внутрішньої (значеннєвої) сторони мовлення.

Процес і умови розвитку мовленнєвого мислення. Основні етапи розвитку значень за Л.С. Виготському: синкрети, комплекси, псевдопоняття, потенційні і дійсні поняття. Розвиток наукових і життєвих понять.

11. Діалог і мислення

Діалогічна природа мислення людини. Проблема свідомості і діалогу в концепції М.М. Бахтіна. Спільна розумова діяльність. Місце та роль розуміння в мисленні і спілкуванні. Види розуміння. Розуміння в процесі рішення розумового завдання. Особливості мислення в групі. Мислення в умовах діалогу з комп'ютером.

Проблема управління розумовою діяльністю людини. Різні підходи до розв'язання проблеми формування і активізації мислення. Методи впливу на розумову діяльність із метою її активізації: прямі і непрямі методи, методи стимуляції, навчаючі і формуючі методи. Використання комп'ютера для підвищення ефективності розумової діяльності.

12. Мова, мовлення, свідомість і мислення

Співвідношення структури мови та свідомості. Гіпотеза лінгвістичної відносності, її емпіричні підтвердження. Психосемантика як напрямок досліджень структури свідомості. Мислення і знання. Методи вивчення структури значень. Сучасні дослідження понятійного мислення.

Мова та мовлення. Мовлення та мовленнєва діяльність. Вербальне і невербальне спілкування. Види та функції мовлення. Проблема взаємин мовлення та мислення в різних психологічних концепціях.

13. Проблема породження і розуміння мовленнєвого висловлення

Психофізіологічні дослідження внутрішнього мовлення. Механізми та моделі породження і розуміння мовленнєвого висловлення. Порівняння пояснювальних можливостей стохастичної моделі Міллера й трансформаційної моделі Н. Хомського. Глибинні (семантичні) і поверхневі (граматичні) структури породження та розуміння мовлення. Способи експериментальної перевірки моделей породження та розуміння мовленнєвого висловлення. Значення нейропсихологічних досліджень у розробці та перевірці психологічної адекватності моделей функціонування мислення та мовлення.

3. Психологія пам'яті, уваги, уваги

1. Загальні уявлення про пам'ять

Роль пам'яті в житті та діяльності людини. Пам'ять і наuczіння. Розвиток уявлень про пам'ять у рамках філософії. Виникнення наукової (експериментальної) психології пам'яті.

Феноменологія пам'яті. Забування в повсякденному житті. Аномалії пам'яті. Феноменальна пам'ять. Види амнезій. Гіпермнезії. Парамнезії. Неправильні спогади. Визначення пам'яті в широкому та вузькому змістах. Основні функції пам'яті.

2. Принципи організації пам'яті

Пам'ять як процес репродукції. Роль асоціацій у процесах пам'яті. Явище та поняття асоціації. Види асоціацій і їх приклади. Дослідження Еббінгауза. Класичні методи дослідження асоціативної пам'яті: експериментальні ілюстрації. Закони пам'яті, установлені Еббінгаузом. Крива забування. Аналіз класичного асоціанізму. Вивчення поведінки з позицій асоціанізму. Дослідження процесів наuczіння в класичному біхевіоризмі та необіхевіоризмі. Крива наuczіння. Закономірності та процедури оперантного наuczіння. Підхід Бернштейна до розв'язання проблеми формування рухових навичок. Стадії та фази формування рухових навичок.

3. Дослідження пам'яті в когнітивній психології

Виникнення та розвиток когнітивної психології. Основні поняття і методологічні положення когнітивної психології. Проблеми пам'яті та уваги як ядро когнітивної психології. Загальна характеристика системи пам'яті. Розрізнення автоматичних і контрольованих процесів. Теорія подвійності пам'яті. Експериментальне дослідження сенсорних реєстрів (СР), короткочасної та довготривалої пам'яті (КП і ДП). Семантична і епізодична пам'ять. Дослідження автобіографічної пам'яті. Теорія рівнів переробки: основні положення та приклади експериментальних досліджень. Модель робочої пам'яті і її експериментальне підтвердження.

4. Основні факти й закономірності психології пам'яті

Класичні методи та основні результати дослідження пам'яті. Дослідження образів

пам'яті. Залежність запам'ятовування від матеріалу. Явища інтерференції та ремінісценції. Зразки експериментальних досліджень сенсорних реєстрів, короткочасної і довготривалої пам'яті.

5. Пам'ять і діяльність

Поняття мнемічної діяльності: її роль і місце в життєдіяльності людини. Основні характеристики та форми довільного запам'ятовування. Поняття мнемічної спрямованості. Завдання та установки запам'ятовування. Мотивація і продуктивність довільного запам'ятовування. Мотивація і забування. Аналіз причин і механізмів забування в роботах З. Фрейда. Експериментальне дослідження пригадування дій і забування намірів у школі К. Левіна: експерименти Біренбаум і Зейгарник. Ефект Зейгарник. Залежність мимовільного запам'ятовування від змісту та структури діяльності. Аналіз досліджень П.І. Зінченко та А.О. Смирнова.

6. Розвиток і тренування пам'яті

Проблема розвитку пам'яті та різні підходи до її постановки і вирішення. Розвиток свідомості та рівні пам'яті. Пам'ять і старіння. Соціалізація пам'яті людини. Роль засобів в організації та розвитку пам'яті. Пам'ять і мовлення. Пам'ять як вища психічна функція. Культурно-історична концепція розвитку пам'яті людини. Пам'ять у різних культурах: порівняльна характеристика. Соціальна природа пригадування. Експериментальне дослідження онтогенезу пам'яті: паралелограм розвитку пам'яті. Проблема поліпшення пам'яті. Мнемотехніки як засоби розвитку та тренування пам'яті: їх види, можливості та обмеження. Поняття метапам'яті і її експериментальне дослідження.

7. Загальні уявлення про увагу

Роль уваги у повсякденній поведінці, професійній і навчальній діяльності людини. Суб'єктивні і об'єктивні явища уваги і неухважності. Види неухважності і їх характеристика. Помилки уваги та неухважність. Основні види, функції і критерії уваги. Властивості і типи уваги. Проблема уваги: історія й сучасний стан. Увага як проблема міждисциплінарних досліджень.

8. Увага і свідомість

Увага як ключова проблема психології свідомості. Увага як стан і як процес свідомості. Учіння В. Вундта про апперцепцію. Види та функції апперцепції. Полярні уявлення про увагу в структурній психології Титченера: увага як атрибут процесів свідомості. Види та властивості уваги за Титченером.

9. Дослідження уваги в когнітивній психології

Відродження фундаментальних досліджень уваги та виникнення когнітивної психології. Постановка проблеми уваги в когнітивній психології. Експериментальні дослідження Черрі та Бродбента вибіркової слухового сприйняття. Місце та функції уваги в системі переробки інформації. Модель фільтра Бродбента. Поняття ресурсів переробки інформації. Увага як розумове зусилля. Модель і експериментальні дослідження Канемана.

Альтернативний підхід до вирішення проблеми уваги в когнітивній психології, що розроблений Найссером. Селекція як наслідок конструктивної природи сприйняття. Увага як перцептивна дія. Експериментальна критика моделей селекції і єдиних ресурсів. Сучасні тенденції розвитку когнітивної психології уваги.

10. Експериментальні дослідження уваги

Основні питання та методи ранніх досліджень уваги в експериментальній психології. Вимір обсягу свідомості та обсягу уваги. Дослідження коливань і відволікань уваги. Проблеми виміру ступені уваги і її розподілу. Методи та результати досліджень уваги в когнітивній психології. Розвиток методів і прийомів експериментального вивчення й діагностики уваги в прикладних психологічних дисциплінах. Приклади досліджень

11. Увага та діяльність. Розвиток уваги

Формулювання уявлень про активність людини в термінах психології уваги. Діяльнісний підхід до постановки та розв'язання проблеми уваги і його варіанти. Постановка та розробка проблеми уваги з позицій теорії діяльності. Принцип розвитку та необхідність

його реалізації в дослідженні уваги. Генетичні класифікації видів уваги. Соціальна природа вищих форм уваги. Увага як вища психічна функція за Л.С. Виготським. Увага як функція активності особистості: визначення та характеристика видів уваги за Добриніним. Специфіка післядовільної уваги. Увага як функція розумового контролю: визначення та уявлення про розвиток уваги за П.Я. Гальперіним.

Проблема шляхів і способів розвитку уваги. Виховання та формування уваги. Практики розвитку уваги у вченнях про самовдосконалення людини, сформульованих у різних культурних контекстах релігійно-філософської думки. Трансперсональна психологія уваги. Постановка проблеми та дослідження розвитку уваги в сучасній когнітивній психології. Поняття й методи дослідження метауваги.

12. Психологія творчої уваги: можливості та обмеження методів стимуляції творчості

Уява як перетворення реальності і її зв'язок з іншими психічними процесами. Сприйняття, мислення, уява: подібності та відмінності.

Творча уява як побудова способів уявлення реальності. Діагностика здатності до творчої уваги та вивчення його психологічних механізмів. Дослідницький (аналітичний) і конструктивно-технологічний підходи до створення методів стимуляції творчості. Проблема розбіжності породження та розуміння творчих продуктів.

Уява в науковій, технічній, художній творчості. Співвідношення результатів фундаментальних і прикладних досліджень творчості.

13. Пізнання, творчість, особистість

Аналіз і конструювання процесів рішення проблемних (конфліктних) ситуацій: проблема внутрішньої мотивації творчого пізнання. Моделювання заданих, бажаних і здійснення реальних умов творчого акту.

Емпіричні описи «творчої особистості» і життєві уявлення про неї. Загальне уявлення про іманентні концепції творчості. Предметний зміст діяльності як внутрішній мотивація суб'єкта творчості. Творче пізнання як критичне випробування культурних норм. Усвідомлення внутрішньої мотивації творчої (професійної) діяльності як умова розвитку особистості.

3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ДОДАТКОВЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ із загальної психології для вступників спеціальності 053 Психологія

1. Предмет психології як науки, її завдання.
2. Огляд історії становлення психології як науки.
3. Місце психології в системі наук. Галузі психології.
4. Основні напрямки сучасної психології.
5. Поняття про психіку та функції. Структура психіки.
6. Відмінності психіки людини від психіки тварин.
7. Принципи психологічної науки.
8. Аналіз методів психології.
9. Поняття про психологічне дослідження, його завдання, принципи та етапи.
10. Свідомість як вища форма відображення, її функції. Структура свідомості.
11. Співвідношення понять індивід – особистість – індивідуальність.
12. Сутність поняття особистості, її ознаки. Соціалізація особистості.
13. Сутність поняття індивідуальності, її ознаки.
14. Філогенетичні та онтогенетичні фактори формування свідомості.
15. Структура особистості та характеристика її компонентів.
16. Спрямованість особистості та її складові компоненти.
17. Самосвідомість, її функції та складові компоненти.
18. Образ «Я», його склад та призначення.
19. Поняття про відчуття та їх фізіологічні основи. Характеристика видів відчуттів.

20. Сприймання як пізнавальний процес, його функції та фізіологічні основи. Види сприймання.
21. Поняття про пам'ять, її призначення та теорії функціонування.
22. Характеристика видів пам'яті. Процеси пам'яті та їх характеристика.
23. Мнемічні якості людини та шляхи їх вдосконалення.
24. Мислення як пізнавальний процес. Фізіологічні основи та операції мислення.
25. Основні форми та види мислення людини. Якості мислення людини.
27. Сутність мови та мовлення як психологічних категорій. Функції та види мовлення.
28. Поняття про уяву, її функції та види. Механізми створення нових образів уявою людини.
29. Увага як стан свідомості, її призначення та види. Властивості уваги людини.
30. Сутність емоцій та почуттів, їх функції та фізіологічні основи.
31. Характеристика видів емоцій та почуттів. Форми переживання емоційних станів людиною.
32. Поняття про волю як психологічну категорію, її філософські та фізіологічні основи.
33. Вольові дії особистості. Характеристика вольових якостей людини.
34. Темперамент, його фізіологічні основи та характеристики.
35. Властивості темпераменту. Характеристика типів темпераментів.
36. Поняття про характер, його структура. Фактори та вікова динаміка формування характеру. Акцентуації характеру.
37. Поняття про здібності та задатки. Теорії детермінації здібностей. Види здібностей, рівні вияву.
38. Поняття про діяльність, функції та фізіологічні основи. Структура діяльності.
39. Характеристика психологічних результатів діяльності, основні онтогенетичні види діяльності.
40. Спілкування як специфічний вид людської діяльності, функції та види.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Основна література:

1. Варій М. Й. Загальна психологія: [підр.для студ. вищ. навч. закл.] / М.Й. Варій. – [3- те вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию. Курс лекций / Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: ЧеРо, 2002. – 336 с.
3. Загальна психологія. Навч. посіб. / [Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
4. Загальна психологія: [підручник для студ. вищ. навч. закладів] / [О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук ін.]; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Каравела , 2011. – 464 с.
5. Копець Л. В. Психологія особистості: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Копець Л.В. – К.: Вид дім. «Києво-Могилянська академія», 2007. – 460 с.
6. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища шк., 2001. – 487 с.
7. Маклаков А. Г. Общая психология / А.Г. Маклаков. – СПб. : Питер, 2001. – 592 с.: ил.
8. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навчальний посібник / – С.Д. Максименко. – К: «Центр навчальної літератури», 2004. – 222 с.
9. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К. : Либідь, 2002. – 630 с.
10. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник / Р. В. Павелків. – К.: Кондор, 2012. – 576с.
11. Психологія: Підручник / [Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова]. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

12. Савчин М. В. Загальна психологія: навч. посіб. / М.В. Савчин. – К.: Академвидав, 2011. – 464 с.

Додаткова література:

13. Введение в психологию / [под ред. А.В. Петровского]. – М.: Академия, 1995. – 496 с.
14. Дубровина И.В. Психология: [учебник для студ. сред. пед. учеб. заведений] / И.В. Дубровина, Е.Е. Данилова, А.М. Прихожан. – М.: Просвещение, 1999. – 464 с.
15. Изард К.Е. Эмоции человека / К.Е. Изард. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 440 с.
16. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навчальний посібник Т.С. Кириленко. – К.: Либідь, 2007. – 256 с.
17. Клименко В. В. Психологія творчості.: Навчальний посібник / В.В. Клименко. – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 480 с.
18. Коршунова Л.С. Воображение и его роль в познании / Л.С. Коршунова. – М., 1979.
19. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
20. Лурия А.Р. Внимание и память / А.Р. Лурия. – М.: Просвещение, 1975. – 108 с.
21. Немов Р.С. Психология. В 3 кн. Кн.1 / Р.С. Немов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 688 с.
22. Немов Р.С. Психология. В 3 кн. Кн.2 / Р.С. Немов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 608 с.
23. Психология человека от рождения до смерти / [под ред. А.А. Реана]. – СПб.: прайм ЕВРОЗНАК, 2006. – 651 с.
24. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М.: Прогресс, 1979. – 124 с.
25. Семиченко В.А. Психология эмоций / В.А. Семиченко. – К.: «Магістр-S», 1998. – 128с.
26. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л.Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 721 с.
27. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии / Стреляу Я. – М.: Прогресс, 1982. – 232 с.

Інформаційні ресурси:

1. Варій М. Й. Загальна психологія : Навчальний посібник [Електронний ресурс]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 968 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-113.html>
2. Загальна психологія : Навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – Режим доступу: http://www.college-chnu.cv.ua/images/Books/Nastja/sergeenkova_o_p_zagalna_psihologiya.pdf
3. Загальна психологія : Підручник [Електронний ресурс] / За ред. О. В. Скрипниченко. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/505-zagalna-psihologya-skripchenko-ov-.html>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Відповідь оцінюється «зараховано», якщо вступник продемонстрував знання методологічних засад, вузлових проблем загальної психології, основних методів та робочих понять психологічного дослідження, практичних навичок застосування методів та низки методик в процесі дослідження. Відповідає на додаткові питання комісії.

Оцінка «не зараховано» ставиться за відповідь, яка показує невміння вступника орієнтуватись в основних проблемах, та доповнюється слабкими відповідями на питання членів комісії.

Приблизні критерії оцінки відповіді вступника:

- Рівень знайомства з основною літературою зі спеціальності
- Рівень розкриття причинно-наслідкових зв'язків
- Рівень розкриття міждисциплінарних зв'язків
- Якість відповіді (її загальна композиція, логічність, впевненість, загальна ерудиція)
- Відповіді на запитання: повнота, аргументованість, впевненість, вміння застосовувати відповіді на запитання для більш повного розкриття змісту відповіді
- Ділові та вольові якості: відповідальне ставлення, прагнення до досягнення високих результатів, готовність до дискусії, контактність.

Шкала оцінювання у ХДУ за ЄКТС

Сума балів / Local grade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою / National grade
90 – 100	A	Excellent	зараховано
82-89	B	Good	
74-81	C		
64-73	D	Satisfactory	
60-63	E		
35-59	FX	Fail	не зараховано
1-34	F		